

vislosti s inými škálami a metodologickými postupmi.

Autora možno skutočne pochváliť za to, že sa mu podarilo napísať praktickú a prístupnú príručku, ktorá môže nájsť široké uplatnenie vo výskumnej oblasti, najmä pre štatisticky menej zdatných výskumníkov, ktorým sa nechce zdĺhavo prehrabávať cez množstvo metodologicko-štatistických informácií – v knihe sú vybrané tie najdôležitejšie s ohľadom na ich praktickú užitočnosť. Kniha sa však nedá vyčítať povrchnosť, ak autor problematiku do knihy zaradil, venoval jej dostatok priestoru, aby mohla byť pochopená vo všetkých súvislostiach (napr. faktorová analýza či vnútorná konzistencia). Náročnejším čitateľom však možno budú chýbať informácie určitého druhu (napr. už spomínaná reliabilita škál s dichotómnymi položkami), na ktoré neostalo miesto. Ak však potencionálny čitateľ netuží po podrobných učebniciach, táto kniha môže byť vhodnou príručkou pre jeho snahu o vývin originálnej škály, bez ohľadu nato, či je dotýčaný praktikom, začínajúcim výskumníkom, alebo študentom.

J. Halama

Z. Matějček:

PSYCHOLOGICKÉ ESEJE (Z KONCE KARIÉRY)

Praha, Karolinum 2004, 211 s.

Pred niekoľkoma málo lety se jedna kolegyně údajně podivovala, že na katedře psychologie v Praze stále ještě předepisujeme jako povinnou studijní literaturu ke kurzu školní a poradenské psychologie Praxi dětského psychologického poradenství od profesora Matějčka ze začátku devadesátých let (Praha, SPN 1991). Připouštím, že knížka už v některých informacích i pohledech zastarala, jenže informace a fakta, která obsahuje, byla pro mě méně podstatná hned od chvíle jejího vydání. Kniha totiž obsahuje Matějčkovy postoje k životu, reflektuje jeho profesní i životní zkušenosti a názory na profesi a výkon povolání psychologa. Letos se povinná studijní literatura rozšíří o útlou knížku 30 esejů, které Matějček vydal v nakladatelství Karolinum na sklonku tohoto léta. Těžko z ní sice půjde zkoušet za prvé až za patnácté a všelike definice, ale o to snad přece při studiu poradenské a školní psychologie jde až na druhém místě.

Řadu úvah dobře známe, slyšeli jsme je v podání pana profesora mnohokrát, některé byly již publikovány jinde, část však byla pro mě úplně nová. Musím přiznat, že některými jsem se zatím neuměl nechat oslovit, někde si umím dobře představit jiný výkladový rámec stejné skutečnosti, pokusím se ukázat, že autor je možná někdy málo kritický k některým tradičním klíšé, ale co je to

proti tomu, že mi umožnil, abych si s ním několik hodin moc pěkně povídal. Jako člověk s člověkem i jako psycholog s psychologem.

Matějček je například skeptický ke sdělitelnosti zkušeností. Ano, říká se to a i život přináší řadu dokladů. Nicméně bych ho chtěl ujistit, že se alespoň částečně mylí. Zkušenosti se určitě předávají, jen není dopředu jasné, koho která osloví a jak na ni zareaguje, jaký tedy bude osud této zkušenosti. Možná nakonec zůstane jen jedna, nebo dvě z celé kopy, v tomhle jsou předávané zkušenosti hodně redundantní. Koneckonců Matějček se sám usvědčuje, když píše, že „nejvíc vychováváme, když si myslíme, že vůbec nevychoáváme“ (str. 13). Tak i on nám nabízí své názory, postoje, myšlenky, poznatky. Jestli tyto zkušenosti ovlivní náš život a jestli je začleníme do svého životního a profesního repertoáru, je jen na nás, na naši naladěnost, na shodě okolností. Je dobře, že fakticky nikdy nepodlehli této sdělované skepsi a jako jeden z mála českých psychologů vydatně chodil se svou kůží na trh i mimo leckdy velmi úzce vymezený okruh spřízněných duší.

Matějček se ani v žánru eseje nepouští na pole fantazírování, stále stojí pevně na zemi. Jeho záchytné body představují psychologické poznatky a výsledky výzkumů, které částečně sám realizoval. Nepouští se mimo pole, kterým se celý život věnoval. Tím dodává příspěvkům věrohodnost a váhu zkušeností dosavadního života. Mezi tématy esejů najdeme Zkušenosti sdělitelné a nesdělitelné, Léčitelé a záračníci, Zrada dítěte, Spolužáci, O radosti, Proč nechtějí mít děti, O vděčnosti, Intelektuální radost v dětském věku, Divadlo ad.

Upozorňuji zároveň na obrovský oblouk, který u autora i u psychologie můžeme pozorovat v posledním půlstoletí a je patrný i v té knížce. Na začátku je dominující neurologicky a psychiatricky orientovaná klinická psychologie v úzkém slova smyslu zaměřená na patologii a prakticky veškeré poučení hledající v odchylkách od jakýchsi, velmi často výlučně statistických norem. Dnes se opět vracíme k původní Witmerově klinické psychologii zaměřené na jedince a k psychologii první poloviny dvacátého století zkoumající také zdraví, běžný nepatologický vývoj, pozitivní cesty rozvoje konkrétních schopností a dovedností. Vedle pozitivistického shromažďování cenných údajů nabývá stejnou váhu konstruktivistický přístup. I učebnicová psychologie se nebojí začleňovat takové pojmy jako je životní moudrost, radost a láska. Podobně profesor Matějček se ve své kariéře zabýval dětmi v dětských domovech, dětmi nechtěnými, dyslektiky apod., dnes se hlásí k myšlenkám pozitivní psychologie. Absolutně mě to nepřekvapuje. Byla totiž v něm i v jeho činnosti obsažena

dávno předtím, než Seligman a Czieskemiahalyi publikovali svůj článek.

Ve svých eseích Matějček neustále obrací naši pozornost k jednoduchým, každodenním věcem života, protože velmi dobře ví, že konečně přinejmenším jeden podstatný smysl psychologie spočívá v tom, že alespoň dílem přispěje k tomu, aby se člověk dobře naučil žít, aby se účinně vyrovnával s úskalími života, aby neubližoval druhým ani sobě, aby vytvořil dobré vztahy, vychoval dobře děti, žil spokojený život, aby lépe rozuměl sám sobě a svým blízkým, aby hledal smysl života a našel svou životní cestu. Jenže tyto cíle jen obtížně může objevit v patologii, nýbrž v životech těch, kteří nekradou, neloupí, nešikánují své blízké, studují, chodí do práce, zakládají rodiny a vydrží v nich až do stáří. Matějček nás směřuje s životem, ukazuje cestu laskavosti, vstřícnosti, tolerance, porozumění i nezbytnosti hlubokých odborných znalostí.

Pro toho, kdo Matějčka trošinku zná a párkrát slyšel, bude kniha mít i multimediální charakter. Za otištěnými řádky uslyší jeho hlas, uvidí laskavé úsměvy a vrásky kolem očí, pro někoho možná i zahýbe za předsednickým stolem ušima.

Jen nevím, proč autorovi někdo nerozmluvil ten konec v názvu. Vůbec se mi nelíbí a hlavně neodpovídá skutečnosti. Bezprostřední Matějčkova kariéra jednou opravdu skončí, až generace dnešních studentů psychologie završí svou profesní pouť. Ale v té době bude již pevně začleněn mezi legendami české psychologie. Dnes se tedy snad jeho osobní profesní kariéra poněkud sklání, rozhodně není na konci.

V. Mertin

J. Štikar, M. Rymeš, K. Riegel,

J. Hoskovec:

PSYCHOLOGIE VE SVĚTĚ PRÁCE

Univerzita Karlova v Praze, Nakladatelství Karolinum 2003, 461 s.

Práce kolektivu významných autorů, zabývajících se problematikou psychologie práce a organizace, se dotýká základních i specifických problémů současné teorie i praxe psychologie ve světě práce.

První část díla charakterizuje základy psychologie práce a organizace (část A) a druhá akcentuje metody této vědní disciplíny (část B).

V úvodu se autoři zabývají tematicky relevantními teoretickými východiskami, popisujícími rozvoj tohoto vědního oboru v historickém kontextu od počátku 20. století do současnosti s důrazem na pojetí rozdílů v chápání dané problematiky v plánovaném a tržním hospodářství. Za pozitivní přínos knihy je, mimo jiné, možno chápat charakteristiku zahraničních psychotechnic-

kých pracovišť v Evropě po 1. světové válce a přehlednou chronologii čs. ústavů, ve kterých se uplatňovala užitá psychologie (zejména psychotechnika) v letech 1920 – 1950, dokumentující bohatou historii tohoto vědního oboru v našich zemích. První kapitola je věnována také sociálně-kognitivním přístupům v psychologii práce a organizace (integrační přístup, observační učení, sebeuplatnění, organizační řízení).

Další část publikace zaměřuje svoji pozornost na práci a její podmínky (fyzikálně-chemické podmínky, vliv biorytmů, únavy, monotonie a bezpečnosti práce) a zabývá se také takovými fenomény, jako jsou vztah analýzy práce a profesiografie, pracovní výkonnost, její determinace, kritéria, sledování a hodnocení pracovní výkonnosti, kritéria pracovního výcviku, hodnocení jeho efektivity, dále oblastí pracovní zátěže a změn práce s přihlédnutím k aktuálním tématům jako je vztah systémů člověk – stroj, nových informačních technologií a možností jejich využití v rámci komunikačních strategií.

Samostatná část díla se věnuje osobnosti a práci ve vztahu k schopnosti vyrovnání se a identifikace pracovníka s prací a organizací, schopnosti a způsobilosti k práci, motivaci a pracovních postojů, pracovní spokojenosti, popisu pracovní kariéry, jejich typů a možností rozvoje a otázky pracovníků s problémy (alkohol a drogy na pracovišti atd.).

„Práce a organizace“ je název čtvrté kapitoly, zabývající se teoriemi organizace (klasická, neoklasická, moderní, postmoderní), vztahu pracovní činnosti a skupiny (týmu), ve které je práce vykonávána, tzv. průmyslovou demokracií, podnikovou kulturou a vlivem ztráty práce na psychické i somatické stránky nezaměstnaného ale i těch, které vliv propuštění nepostihl a setkali se se ztrátou práce u svých kolegů.

Za velice přínosnou je možno považovat část knihy pojednávající o praktických oblastech aplikace psychologie práce a organizace, mezi které patří personální psychologie, inženýrská psychologie, psychologie organizace a řízení, psychologie dopravy, psychologie trhu a ekonomická psychologie.

Ve druhé ucelené části díla se čtenář může seznámit s obecnými charakteristikami metod a jejich užitím v psychologii práce a organizace, činnostní charakteristikou metod, diferenciativně psychologickými a sociálně psychologickými charakteristikami metod. Ve věcně obsahovém kontextu publikace následuje deskripce možných aplikací metod ve výše uvedených speciálních praktických oblastech psychologie práce a organizace.

Toto dílo je možno bez nadsázky považovat za stěžejní práci na poli psychologie práce a organizace. Vzhledem k multidisciplinárnímu po-